

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 4 (2021)

ПАВЛОДАР

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/BFRH7055>

Бас редакторы – главный редактор

Бурдина Е. И.

д.п.н., профессор

Заместитель главного редактора

Абыкенова Д. Б., *PhD доктор*

Ответственный секретарь

Нургалиева М. Е., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Пфейфер Н. Э.,

д.п.н., профессор

Жумагаева Е.,

д.п.н., профессор

Абибулаева А. Б.

д.п.н., профессор

Фоминых Н. Ю.,

д.п.н., профессор (Россия)

Снопкова Е. И.,

к.п.н., профессор (Белоруссия)

Мирза Н. В.,

д.п.н., профессор

Донцов А. С.,

доктор PhD

Шокубаева З. Ж.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/MTRH2790>

***Ж. 3. Торыбаева**

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Қазақстан Республикасы, Түркістан қ.

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ СУИЦИДТІК МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН АЛДЫН-АЛУҒА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЫҢ ДАЯРЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Соңғы жылдары суицид мәселесі әлемдік ауқымда жетекші орын алатыны анық. Осыған байланысты ҚР-да бірқатар жобалар мен бағдарламалар іске асырылуда. Десекте, ҚР Бас прокуратурасының деректері бойынша жасөспірімдердің суицидінiң осу серпiнi байқалады. Жетекші мамандардың пайымдауында жасөспірімдердің өз-өзіне қол жұмсау педагог-психологтардың баланың мінез-құлқының психологиялық профилін құру дағдыларының жеткіліксіз болуында, оқушылардың қозғарастарын, құндылықтарын, уәждерін, жасөспірімдердің өмір салтын өзгерту дағдыларының жеткіліксіз болуы.

Зерттеу мақсаты: психологиялық диагностика мен түзетудің әдістемелерін қолдану негізінде жасөспірімдердің суицидтік мінез-құлқын алдын алудаға болашақ педагог-психологтар даярлығын қалыптастыру жүйесін әзірлеу. Мәселенің өзектілігі, жоғары әлеуметтік маңыздылығы авторға болашақ педагог-психологты психологиялық денсаулықты дамыту және оқушылардың суицидтік мінез-құлқының алдын алу тұрғысынан даярлауды жетілдіру жолдарын анықтауға мүмкіндік берді. Жүргізілген жұмыстың табыстылығы әзірленген материалдардың өңірлік айырмашылықтарды ескерумен; профайлинг құралдарын тәжірибеде пайдалану дағдыларын дамытуға бағытталуымен; әлеуметтік тәрбие институттарының өзара іс-әрекетін ұйымдастыруға, қоғамдық қолдауға бағдарлануымен; бағдарламаның іске асырылуын мониторингтеу және бағалау жүйесінің әзірленуімен негізделген.

Зерттеу нәтижелері мен тұжырымдар және жасалған ғылыми-әдістемелік ұсыныстарды педагог–психологтардың, сынып жетекшілерінің, әлеуметтік педагогтардың жұмыс тәжірибесінде,

болашақ мамандарды даярлау процесінде, сондай-ақ, олардың біліктілігін арттыру жүйесінде қолдануға болады.

Кілтті сөздер: алдын-алу, суицид, жасөспірімдер, педагог-психолог, даярлық, қалыптастыру.

Кіріспе

Қазіргі әлемде қарқын дамып келе жатқан әлеуметтік өзгерістер психологиялық-педагогикалық проблемалардың барлық шеңберін де өзекті етеді, олар шешуді талап ететіні анық. Әлемдік қоғамдастықтың осындай өзекті мәселелерінің бірі, әсіресе балалар мен жасөспірім жастағы оқушыларға қатысты – суицид мәселесі болып табылады [1].

Жасөспірімдердің суицидтік көріністерін талдай келе, бұл жастағы суицидтік мінез-құлық ересектердегі мінез-құлықпен ұқсастық болғанмен, десекте өзіндік айырмашылығы бар екенін көрсетеді [2; 3]. Яғни, өсіп келе жатқан ағзаға және оның қалыптасу кезеңіндегі жеке тұлғаға тән физиологиялық және психологиялық механизмдердің ерекшелігіне байланысты [4].

Жасөспірімдердің суицидтік мінез-құлқы ең бастысы олардың суицидтік белсенділіктің көрінісі болып табылады. Оған суицидтік ойлар, ниеттер, мәлімдемелер, қауіптер, суицидтік әрекеттер мен әрекеттер кіреді. Шынайы суицидалды мінез-құлықпен өз-өзіне қол жұмсау ниеті бірден пайда болмайды, кейде ұзақ уақытты қажет етеді, яғни адам бұл әрекетті ойланып, арнайы «жоспарлайды» [5;6].

Демек, көмелетке толмағандардың өзіне-өзі қол жұмсауға бейімділігінің өсу көрсеткіштері суицидтік мінез-құлықты жасөспірімдердің психологиялық бейіндеу мен түзетудің теориялық-әдіснамалық негіздерін әзірлеу қажеттілігін айқын дәлелдейді.

Осыған байланысты болашақ педагог-психологты оқушылардың суицидтік мінез-құлқын алдын-алу жұмыстарына дайындау міндеттерін алдыңғы қатарға шығарады, өйткені превентивтік жұмыстар - қазіргі жағдайда ерекше орынға иеленген және ең тиімді жұмыс формасы ретінде қарастырылады.

Материалдар мен әдістер

Бастапқы (алғашқы) ақпаратты жинақтау әдістер қатарында Қазақстандағы жасөспірімдер арасындағы суицид проблемасына арналған мақалалар болып табылады [7; 8]. Соңғы 8–10 жылда осы мәселе бойынша жарияланымдар саны едәуір өсті, өйткені бұл мақалалардың авторлары біздің мемлекетіміздің түрлі аймақтарындағы мамандар болып табылады және аталмыш мәселені әртүрлі «позициядан» қарастырып, сондықтан мұндай

дереккөздерді зерделеу барысында белгілі дәрежеде аталмыш мәселенің ауқымын анықтауға мүмкіндік береді[9-11].

Тәжірибелік-зерттеу жұмыстарының мақсаты мен қойылған міндеттеріне сәйкес мәселені шешуде мынадай зерттеу әдістерді пайдалану жоспарланған:

1) сауалнама (болашақ педагог-психологтардың аталмыш мәселе тұрғысынан дайындығының нақты жай-күйін айқындау үшін); 2) тестілеу (кәсіби құзыреттерінің қалыптасу деңгейлерін айқындау үшін «бастапқы қимасын» алу, сондай-ақ жүргізілген эксперименттік жұмыстың қорытындылары бойынша кәсіби құзыреттерінің қалыптасу деңгейлерін анықтау); 3) педагогикалық модельдеу; 4) эксперимент; 5) студенттердің жазбаша және ауызша жауаптарын, орындалған СӨЖ тапсырмаларын және тәжірибелік-эксперименттік жұмыс қорытындылары бойынша сараптама жасау, болашақ мамандардың жасақтаған портфолиосын талдау.

Нәтижелер және оларды талқылау

Болашақ педагог-психологты біздің зерттеп жатқан қызметке дайындау процесі, біздің пайымымызда, яғни олардың өз-өзіне қол жұмсауға бейім оқушылармен жұмыс жасауға кәсіби даярлығын сапасын жақсарту кезеңдік сипатта қол жеткізуге болады.

Десекте болашақ педагог-психолог оқушылар арасындағы суицидтің алдын алу мәселелері бойынша кәсіби даярлығын жоғары деңгейде қалыптасуының басты құралы болатын, жоғарыдағы міндеттерді шешуге бағытталған элективті курстарды енгізуді талап етеді.

Осыған байланысты біз тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында сынақтан өткен «Психологиялық денсаулықты сақтау және суицидті алдын алу» тақырыбында арнайы курстың бағдарламасын әзірледік (1-кесте). Бұл курс студенттерде туындайтын көптеген мәселелерді ашады, өйткені курстың мазмұны балалардағы жеке қасиеттердің даму ерекшеліктерін, психологиялық денсаулықтың көрсеткіші болып табылатын жан саулығын қамтамасыз ету жолдары мен диагностикалық құралдарымен таныстырады. Сонымен бірге болашақ маман иелерін оқушылар мен ересектер және басқа балалармен қарым-қатынасын реттеуге; баланың мектепке психологиялық дайындығының қалыптасуын, өз ойларын ұжымда нақты жеткізу арқылы депрессиядан шығару арқылы суицидтің алдын алу, сонымен қатар студенттердің топта жұмыс істеу қабілетін жетілдіруге, өз пікірін ұжымның пікірімен үйлестіруді, дау-дамай жағдайларды шешу білігі мен дағдыларын дамытады.

Ұсынылып отырған элективті курстың мақсаты – педагог-психологтың негізгі қызметін жүзеге асыруға ғылыми көзқарасты қалыптастыру,

оқушылардың психологиялық саулығын дамыту мен жасөспірімдердің суицидтік мінез-құлқының көрінісі мен ерекшеліктерін түсіну, болашақ мамандардың практикалық дағдыларын дамыту.

Бағдарлама бойынша лекцияға – 15 сағат, практикалық сабақтарға 30 сағат, оқытушының басшылығымен орындалатын студенттің өздік жұмыстарына – 45 сағат және СӨЖ-ге – 45 сағат бөлінген болатын.

Кесте 1 – «Психологиялық денсаулықты сақтау және суицидті алдын алу» арнайы курсының мазмұны»

№	Тақырыптар мен модульдердің атауы	Практикалық сабақтардың тақырыптары	Лекция	Практика	СӨЖ	СӨЖ
1	Психологиялық денсаулықты сақтау, суицидті алдын-алудың мақсаты мен міндеттері	Мектептегі тұлғааралық қарым-қатынастар суицидтің түрткісі ретінде	1	2	3	3
			1	2	3	3
2	Психологиялық саулық ұғымы және суицидті алдын-алу	Суицидті алдын алу мақсаты мен міндеттері	1	2	3	3
			1	2	3	3
3	Оқушылардың психологиялық саулығын қалыптастырудың жаңа технологиялары	Суицидті алдын алуға жаттығулар мен тренингтер	1	2	3	3
			1	2	3	3
4	Жасөспірімдердің суицидалды мінез-құлқын алдын алу мен мазасыздандудың пайда болуы	Жасөспірімдер арасындағы суицидті алдын алу жолдары	1	2	3	3
			1	2	3	3
5	Жасөспірімдік кезеңіндегі дау-дамайлар	Жасөспірімдердің суицидтік мінез-құлықтары: түрлері, ерекшеліктері, сипаттамасы	1	2	3	3
			1	2	3	3
6	Психологиялық саулық пен суицидтік мінез-құлыққа әсер ететін факторлар	Ата-аналар тарапынан балалардың суицидтік мінез-құлқының алдын-алу	1	2	3	3
			1	2	3	3
7	Психологиялық саулық пен суицидтік мінез-құлықты алдын-алу бойынша ғалымдардың зерттеулері	Суицидке әкелетін көрсеткіштер	1	2	3	3
			1	2	3	3
8	Психологиялық саулық диагностикасы мен суицидтің алдын алуды зерттеу	Оқушылардың психологиялық саулығын диагностикалау	1	2	3	3
			1	2	3	3
9	Оқушыларға емдеу-профилактикалық көмек берудің негізгі қағидалары	Суицид-девиантты мінез-құлықтың көрінісі ретінде	1	2	3	3
			1	2	3	3
10	Оқушылардың суицидтік мінез-құлқының алдын-алу бағдарламасы	Суицидтік көріністердің жіктелуі	1	2	3	3
			1	2	3	3

11	Психологиялық саулықты арттыру бойынша жұмыс бағыттары мен түрлері (Тренингтер, гимнастика, жаттығулар т.б.)	Постсуицидтік мінез-құлықтың типологиясы	1 1	2 2	3 3	3 3
12	Суицидалды әрекеттер және оларды алдын-алу	Суицидтің алдын-алу бойынша профилактикалық жұмыстар	1 1	2 2	3 3	3 3
13	Суицид және суицидалды синдром жайлы түсінік	Суицидті зерттеу және деректер жинақтау	1 1	2 2	3 3	3 3
14	Инклюзивті балалардың ерекшеліктері	Сенсорлық бұзылуы бар балалардың жалпы білім беру процесіне қосу	1 1	2 2	3 3	3 3
15	Инклюзивті балалардың психологиялық саулығы және оны сақтау мәселелері	Ақыл-ой кемістігі бар балаларды жалпы оқу-тәрбие үдерісіне қосу ерекшеліктері	1	2	3	3
	Барлығы		115	330	445	445

Аталмыш курс 2020–2021 оқу жылы барысында 6В011-Педагогика және психология мамандығының 2 курс студенттеріне жүргізілді.

Болашақ педагог-психологты даярлауды онтайландыру үшін біз дәрістер барысында оқу ақпаратының әртүрлі құралдары мен көздерін, атап айтқанда: оқу кітаптары (оқулықтар, оқу және оқу-әдістемелік құралдар, хрестоматиялар, анықтамалық басылымдар, электрондық тасығыштардағы ақпарат көздері), көрнекі құралдар (кестелер, плакаттар, модельдер және т.б.), оқытудың аудиовизуалды құралдарын кеңінен пайдаландық.

Лекциялар барысында жасөспірім оқушылардың психологиялық саулығы мен суицидтік мінез-құлықты алдын-алу бойынша теориялық мәселерге байланысты көптеген сұрақтар туындап отырды.

Сондықтан дәрістер барысында ақпараттық-дамытушылық (дәрістер, оқу фильмдерін көрсету, мультимедиа құралдарын пайдалану, өзіндік жұмыс); проблемалық-іздістіру (оқу дискуссиясы, зерттеу жұмысы, шағын топтармен жұмыс істеудегі ұжымдық танымдық іс-әрекет); шығармашылық-өнімді (вариативті жаттығулар, жағдайларды талдау, іскерлік ойындар) оқыту әдістері пайдаланылды.

Ал практикалық сабақтардың барысында белсенді мен интербелсенді оқыту әдістері (рөлдік ойын, проблемалық семинарлар, ми шабуылы, ойын жобалау әдісі) ең тиімді болып табылды, өйткені студенттер оқытушымен диалогқа түседі, танымдық процеске белсенді қатысып, суицидтік мінез-құлық оқушылармен диагностика және түзету жұмыстар бойынша шығармашылық, ізденіс, проблемалық тапсырмаларды орындайды.

Осыған байланысты проблемалық тапсырмалардың келесі түрлері ерекше маңызға ие болды: 1) іздестіру-ойын (әр түрлі ойлауды, шығармашылық қиялды және т. б. дамытуға бағытталған), мысалы, «Суицидті алдын-алудың мақсаты мен міндеттері» тақырыбы аясында студенттерге бірқатар шығармашылық тапсырмалар ұсынылды: бейнероликтерді талқылау (мектептегі буллинг жайлы «Тесто Kids», «Мен осылай өмір сүре алмаймын» бейнебаяндар) және алынған ақпарат негізінде оқушылардың суицидтік ойларын жеңуге арналған ұсыныстарды құрастыру; жасөспірім-оқушылардың суицидтік мінез-құлқының ерекшеліктері, қауіп факторлары және осы жағдайдан шығу жолдарын моделдеуге, яғни кәсіби құзыреттерін арттыру бойынша жұмыс жоспарын әзірлеу. Ал, «Жасөспірімдер арасында суицидті алдын алу жолдары» тақырыбы бойынша ізденіс бағыттағы тапсырма берілген болатын: жасөспірімдер арасында суицидтік мінез-құлқтың алдын-алу бойынша тренингтік сабақ жоспарын құру.

«Жасөспірімдердің суицидтік мінез-құлқы: түрлері, ерекшеліктері, сипаттамалары» тақырыбы шеңберінде бірқатар ізденіс-зерттеу бағытындағы тапсырмалар көзделген болатын: а) «қауіп-қатер тобындағы» балаларды анықтау; ә) қиын жағдайға тап болған немесе дағдарыс жағдайындағы білім алушының отбасымен жұмыс жоспарын құру; б) шұғыл көмек көрсету, баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, күйзеліс жағдайын алдын-алу бойынша жұмыс.

2) коммуникативтік-ізденіс бағыты бойынша (мұғалімдермен, достармен және оқушының ата-аналарымен тікелей және жанама қарым-қатынас жағдайында онтайлы шешім, қажетті стратегияны табуға арналған), мысал ретінде «Психологиялық денсаулық пен суицидтік мінез-құлққа әсер ететін факторлар» тақырыбы бойынша ұсынылған тапсырма мектеп ұстаздары, мектеп психологы, ата-аналардың көрсетілген тақырып аясында бірлескен жұмыс формаларының жобалау (сынып сағаттар, дөңгелек үстелдер, ток шоу және т.б.)

3) «Психологиялық денсаулықты диагностикалау және суицидтің алдын алуды зерттеу» тақырыбы бойынша студенттерге коммуникативтік-бағыттағы (әлеуметтік, оқу міндеттерін шешуге дайындығын қалыптастыруды көздейтін) оқушының мінез-құлқын реттеу қабілетін қалыптастыру бойынша жеке және топтық жұмыс жоспарын әзірлеуге тапсырмалар ұсынылған; өзін-өзі қорғау сезімін тәрбиелеу, бақытты болу қабілетін дамыту; әлеуметтік қолдау іздестіру, өзін-өзі бағалау мен жеке тұлғалық өз-өзін қабылдауын арттыру және эмпатиясын дамыту жіне т.б.

4) танымдық-ізденіс (пәнаралық білімді біріктіруге, кешенді білім мен іскерлікті қалыптастыруға бағытталған). Мысал ретінде, «Мектептегі

тұлғааралық қарым-қатынастардағы суицид себептері» тақырыбындағы практикалық сабақ барысында студенттер бірқатар ғылымдар тұрғысынан (Философия, физиология, психология, әлеуметтану, педагогика) отандық және шетелдік әдебиеттегі жинақталған мәселенің тарихи аспектілерін зерделеу, оқушылардағы суицидтік мінез-құлықтың себеп-салдарын анықтау; суицидтік мінез-құлықтың көптеген тұжырымдамаларына сипаттама беру тапсырмалары қарастырылған; сонымен қатар мектеп мұғалімдерімен, ата-аналар және қоғамдық тәрбиешілермен бірлескен жұмысында алынған ақпаратты қолдану жолдарын модельдеу.

5) арнайы ізденіс тапсырмалары (оқушылардың психологиялық денсаулығын диагностикалау, оқушыларға емдік-профилактикалық көмек көрсету қағидаларын қолдану, суицидті зерттеу және деректер жинау және т.б. мәселелер бойынша дағдыларын қалыптастыруға бағытталған) педагог-психологтың іс-әрекет алгоритмін әзірлеуге бағытталған, тәуекел тобына жататын оқушыларды анықтау бойынша жұмыстар т.б. Бұл тапсырмалар оқушылардың психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесін олардың жас және дербес ерекшеліктерін ескере отырып жалпы іс-әрекет жоспарын әзірлеуді (оқушылардың суицидтік мінез-құлқының алдын-алу үшін жасалған бағдарлама немесе жұмыс жоспары) көздейтін. Кәсіпкерлікке толмаған оқушылардың бейімделуін анықтаудағы негізгі диагностикалық әдістемелерді қолдану дағдылары; суицидті анықтау әдістемесін, түрлі кілттерді қолдану әдістемесін, суицидтік тәуекел карталарын әзірлеу, Д. Рассел мен М. Фергюсонның субъективті оқшаулану сезімін диагностикалау, САН әдістемесін, ПДТ деңгейін (психодиагностикалық тест) және т. б.

ЖОО білімгерлердің суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша жұмысқа даярлығын қалыптастыру процесінің маңызды шарты ретінде болашақ маман иелерінің балалар және олардың ата-аналарымен зерттелетін аспектіде педагогикалық қарым-қатынасы болып табылады, бұл студенттерді білім беру мекемелерінде белсенді практикалық іс-әрекетте болуды және оқытудың белсенді түрлерін (қарым-қатынас тренингтері, іскерлік және рөлдік ойындар, педагогикалық жағдайларды талдау және т.б.) іске асыру кезінде ғана болатыны дәлелденді.

Бұл мақала АР09259839 «Жасөспірімдердің суицидтік мінез-құлқын түзету және психологиялық бейімдеу жүйесін ұйымдастыру» атты ғылыми-зерттеу жобасын жүзеге асыру бойынша орындалған жұмыстар негізінде дайындалды.

Қорытынды

Заманауи мектеп жағдайында оқушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу педагог-психологтар тарапынан ұйымдастырылып және жүзеге асырылатынын ескере отырып, біз мектеп оқушылармен суицидтік мінез-құлықты алдын-алудағы болашақ мамандарды даярлығын қамтамасыз ететін арнайы курс әзірледік.

Бұл технологияны қолдану нәтижесі болашақ психологтың мектеп оқушыларымен суицидті алдын-алу бойынша жұмысқа даярлығын қалыптастыру болып табылады. Осыған орай, аталмыш даярлықты оқушылардың суицидтік мінез-құлқының алдын-алу аясында мұғалімдер, ата-аналар мен басқа мамандармен бірлесе отырып тиімді өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін интегративті жеке тұлғалық сапа ретінде және тығыз байланысқан мотивациялық-тұлғалық, когнитивті-танымдық және тиімді-практикалық компоненттер жиынтығы ретінде қарастырамыз.

Оқушылардың суицидтік мінез-құлқының алдын-алу жұмысына болашақ педагог-психологтың даярлығын қалыптастыру процесі оны ұйымдастырудың формалары мен әдіс-тәсілдері бірлігінде басты педагогикалық шарттарын есепке алу негізінде жүйелік сипатта ұйымдастыруды қажет етеді: ЖОО-ның оқу-тәрбие процесінің барлық мүмкіндіктерін пайдалану; ЖОО-ның оқыту бағдарламасына алдын алу-түзету жұмыстарының практикалық қолданбалы бағытындағы білімдер мен технологияларын интеграциялауға ықпал ететін арнайы курстарды енгізу; студенттердің кәсіби дайындық процесінде зерттеу даярлығын қалыптастыруға бағытталған іс-әрекетке тәжірибеде бейімделуі болашақ маман иелерін педагог-психологтың талапқа сай іс-әрекетін игеруге мүмкіндік береді.

Қорытындылар мен алынған нәтижелер негізінде суицидтік мінез-құлықты жасөспірімдермен болашақ педагог-психологтың даярлық деңгейін жетілдіру шарттары айқындалды, педагог мамандардың (сынып жетекшілері, пән мұғалімдері, әлеуметтік педагогтар) ішкі істер және денсаулық сақтау органдарының қызметкерлерімен өзара әрекеттесуінің моделі ұсынылады; психологтар, жалпы білім беретін мектептердің педагогтары үшін біліктілікті арттыру курстарының бағдарламалары әзірленеді.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Бовина, И. Б.** Профилактика суицида в подростковой и молодежной среде: размышляя над опытом западных моделей // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». – 2013. – № 2. – С. 214–227. – URL: www.psyedu.ru/.

2 Психологические аспекты детского суицида : технологии профилактики : Сборник материалов международной научно-практической конференции / Сост. И науч. ред. Н. Ю. Синягина, Н. В. Зайцева, Е. Г. Артамонова. – М. : АНО ШНПРОЦ, 2013. – 99 с.

3 **Веселкова Е. А., Века, Л. М.** Психологические аспекты подросткового суицида : методическое пособие. – Барнаул, 2006. – 73 с.

4 **Зотов, М. В.** Суицидальное поведение : механизмы развития, диагностика, коррекция. – СПб., 2006. – 144 с.

5 Суицидальное поведение подростков. Методические рекомендации. / Авторы-составители: Л. К. Стадухина, Н. В. Петрова, Е. Л. Норкина, О. А. Маркова, М. Ю. Бондаренко. – Йошкар-Ола, 2013. – 50 с.

6 **Тормосина, Н. Г.** Психологическая профилактика аутодеструктивного поведения в подростковом возрасте : автореф. дисс. канд пс. н. – Пятигорск, 2013. – 23 с.

7 <https://inbusiness.kz/ru/news/3805-chelovek-v-kazahstane-sovershili-suicid-v-2019-godu>. [Электронный ресурс].

8 Исследование распространенности, глубинных причин и факторов риска и защиты в области суицида и суицидальных попыток в Республике Казахстан. – Астана, Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ) в Республике Казахстан, 2014. – 108 с.

9 http://workingminds.org/images/SPRC_Gatekeeper_Matrix.pdf. [Электронный ресурс].

10 **Morese R., Longobardi, C.** Suicidal ideation in adolescence : a perspective view on the role of the ventromedial prefrontal cortex // *Frontiers in psychology*. – 2020. – Т. 11. – P. 713.

REFERENCES

1 **Bovina, I. B.** Jasóspirimder men jastar arasynda sýsıditiń aldyn alý: batystyq modelderdiń tájiribesi týraly oılaý [Bovina I.B. Suicide prevention in the adolescent and youth environment: reflecting on the experience of Western models]. In «Psihologialyq ғылым jáne bilim» elektronды jýrnaly. – 2013. – № 2. – P. 214–227. [Electronic resource]. – Access mode: www.psyedu.ru/

2 Balalar sýsıdiniń psihologialyq aspektileri: aldyn alý tehnologialary : Halyqaralyq ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы [Psychological aspects of child suicide : prevention technologies : Collection of materials of the international scientific and practical conference] / Qurast. Jáne ғылым. red. N. Iý. Smághina N. V. Zaisev, E. G. Artamonova. – Moscow : АНО SHNPROS 2013. – 99 p.

3 **Veselkova, E. A., Veka, I. M.** Jasóspirimder sýısidiniń psihologialyq aspektileri : ádistemelik qural.[Psychological aspects of adolescent suicide : a methodological guide] – Barnaýl, 2006. – 73 p.

4 **Zotov, M. V.** Sýısidtik minez-qulyq : damý mehanızmderi, diagnostika, túzetý [Suicidal behavior : mechanisms of development, diagnosis, correction]. – St. Peterburg, 2006. – 144 p.

5 Sýısidtik minez-qulyq jasóspirimder : Ádistemelik usynymdar.[Suicidal behavior of adolescents : Methodological recommendations] / Avtorlary-qurastyrýshylar : L. K. Stadýhina, N. V. Petrova, E. L. Norkina, O. A. Markova, M. Iý. Bondarenko. – Ioshkar-Ola, 2013. – 50 p.

6 **Tormosina, N. G.** Jasóspirim kezindegi aýtodistrýktivti minez-qulyqtnyń psihologialyq aldın-alý [Tormosina N. G. Psychological prevention of autodestructive behavior in adolescence]: referat. diss. kand ps. n. – Pátıgorsk, 2013. – 23 p.

7 <https://inbusiness.kz/ru/news/3805-chelovek-v-kazahstane-sovershili-suicid-v-2019-godu>. [Electronic resource].

8 Qazaqstan Respýblikasynda sýısid jáne sýısid áreketteri salasynda taralýy, tereń sebepteri men qaýıp faktorlary men qorǵansyn zertteý [Research of prevalence, underlying causes and risk factors and protection in the field of suicide and suicide attempts in the Republic of Kazakhstan]. – Astana : Qazaqstan Respýblikasyndaǵy BUU Balalar Qory (IÝNISEF), 2014. – 108 p.

9 http://workingminds.org/images/SPRC_Gatekeeper_Matrix.pdf. [Electronic resource].

10 **Morez, R., Longobardi, S.** Jasóspirim kezindegi sýısidtik oılar : qarynshalyq aldın-ala kortekstiń róline perspektivalyq kózqaras [Morese R., Longobardi C. Suicidal ideation in adolescence : a perspective view on the role of the ventromedial prefrontal cortex]. In Psihologia shekaralary. – 2020. – T. 11. – P. 713.

Материал 10.12.21 баспаға түсті.

**Ж. З. Торыбаева*

Международный Казахско-Турецкий университет имени Х. А. Ясави, Республика Казахстан, г. Туркестан.

Материал поступил в редакцию 10.12.21.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА-ПСИХОЛОГА К ПРОФИЛАКТИКЕ СУИЦИДАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

Поскольку проблема суицида в мировом масштабе занимает ведущие позиции. В этой связи в РК реализуется ряд проектов и программ, однако, по данным Генпрокуратуры РК прослеживается динамика роста подросткового суицида. Проблема видится: в отсутствии у специалистов навыков составления психологического профиля подростков суицидального поведения, отсутствие у них навыков изменения установок, ценностей, мотивации, образа жизни подростков.

Цель исследования: разработка системы подготовки будущих педагогов-психологов к профилактике суицидального поведения подростков на основе использования психологических методик диагностики и коррекции.

Актуальность, высокая социальная значимость проблемы позволили автору выявить пути совершенствования подготовки будущего педагога-психолога в ракурсе развития психологического здоровья и превенции суицидального поведения учащихся. Успешность проводимой работы обусловлена ориентированностью разработанных материалов с учетом региональных различий; направленностью на развитие навыков практического использования инструментов профайлинга; ориентированностью на организацию взаимодействия социальных институтов воспитания, общественную поддержку; разработанностью системы мониторинга и оценки реализации программы.

Результаты исследования, сформулированные на их основе научно-методические рекомендации могут быть использованы в практике работы педагогов-психологов, классных руководителей, социальных педагогов, в вузовском процессе профессиональной подготовки будущих специалистов, а также в системе повышения их квалификации.

Ключевые слова: профилактика, суицид, подростки, поведение, педагог-психолог, готовность, формирование.

**J. Z. Torybayeva*

*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Republic of Kazakhstan, Turkestan.*

Material received on 10.12.21.

FORMATION OF THE READINESS OF THE FUTURE TEACHER-PSYCHOLOGIST FOR THE PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR IN ADOLESCENTS

Since the problem of suicide takes the leading positions on a global scale. In this regard, a number of projects and programs are being implemented in the Republic of Kazakhstan, however, according to the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan, the dynamics of the growth of adolescent suicide can be traced. The problem is seen: in the absence of the specialists' skills in drawing up a psychological profile of adolescents of suicidal behavior, their lack of skills to change attitudes, values, motivation, and lifestyle of adolescents.

Aim of the study: development of a system for training future teacher-psychologists for the prevention of suicidal behavior in adolescents based on the use of psychological methods of diagnosis and correction.

The relevance, high social significance of the problem allowed the author to identify ways to improve the training of a future teacher-psychologist in terms of the development of psychological health and the prevention of suicidal behavior of schoolchildren. The success of the work carried out is due to the orientation of the developed materials, taking into account regional differences; focus on developing skills in the practical use of profiling tools; focus on the organization of interaction of social institutions of education, public support; the development of the monitoring and evaluation system for program implementation.

The research results, formulated on their basis, scientific and methodological recommendations can be used in the practice of teachers – psychologists, class teachers, social teachers, in the university process of professional training of future specialists, as well as in the system of improving their qualifications.

Keywords: prevention, suicide, adolescents, behavior, teacher-psychologist, readiness, formation

Теруге 10.12.2021 ж. жіберілді. Басуға 29.12.2021 ж. кол қойылды.

Электронды баспа

5,63 Mb RAM

Шартты баспа табағы 33,3.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исакова

Корректоры: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3855

Сдано в набор 10.12.2021 г. Подписано в печать 29.12.2021 г.

Электронное издание

5,63 Mb RAM

Усл.п.л. 33,3. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исакова

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3855

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

pedagogic-vestnik.tou.edu.kz